

## TÜRKİYE’DE KENT PEYZAJININ YENİ YÜZLERİ OLARAK MEYDANLAR: TRABZON-ORTAHİSAR “ATATÜRK ALANI” DÖNÜŞÜM PROJESİ

Cenap Sancar<sup>1</sup>, Cengiz Acar<sup>2\*</sup>

<sup>1</sup>: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Trabzon.

<sup>2</sup>: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Trabzon.

\*: Sorumlu Yazar.

DOI: <http://dx.doi.org/10.16950/iustd.24456>.

### ÖZET

Türkiye’de meydanlar Osmanlı döneminden itibaren tarihi geçmişlerinde şehirlerin önemli unsurlarından olmuşlardır. Osmanlı döneminde gördüğümüz dinin ve geleneklerin etkisiyle konut bağlamında içe kapanık avlu bahçeleri, kent bağlamında insanların sosyalleşmesi ve birçok ortak etkinliğin gerçekleştiği kentsel meydanlardır. Bu meydanların elemanları kırsalda çınar ağaçları, köy kahvesi ve camiden oluşan küçük toplanma merkezleri iken, kentlerde genelde alışveriş, yönetim ve yine cami ile bütünleşen büyük açıklıklı meydanlardır. Günümüz Türkiye’sinde ise *new urbanism* (yeni kentleşme) akımları, kentsel dönüşüm ihtiyaçları ve toplumun açık mekanlardan olan beklentileri meydanlarda da etkisini göstermiş, kamusal mekanın yenilenmesi ve dönüşümünde meydanlar ilk akla gelen kent parçaları olmuştur. Bu makalede, projelendirme çalışması tamamlanan Trabzon ölçeğindeki bir meydan üzerinde, planlamadan tasarıma doğru olan süreç tanımlanmıştır. Yapılan bu proje, Trabzon’un gelecek vizyonu koşutunda, katılımcı bir anlayışla tarihsel, kültürel ve mekansal değerlerin nitelikli bir biçimde geliştirilmesi, çok sayıda seçenek arasından koruma-kullanma dengesini gözeterek işlevsel, sürdürülebilir, yenilikçi, özgün kimlikli mekanlar oluşturmayı amaçlamış, meydanın Trabzon-Ortahisar kent merkezine yakışır biçimde kent yaşamına kazandırılması hedeflenmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Meydan, Türkiye, Trabzon, Kentsel mekan, Kentsel dönüşüm.

### **SQUARES AS NEW FACES OF URBAN LANDSCAPE IN TURKEY: TRANSFORMATION PROJECT OF "ATATÜRK SQUARE" (TRABZON-ORTAHİSAR CITY)**

#### ABSTRACT

*Date from the history of the Ottoman period, squares have become important elements of cities in Turkey. Ottoman period, we see the effect of religion and traditions in the context of urban housing in the context of people's socialization introverted courtyard*

**TÜRKİYE’DE KENT PEYZAJININ YENİ YÜZLERİ OLARAK MEYDANLAR: TRABZON-  
ORTAHİSAR “ATATÜRK ALANI” DÖNÜŞÜM PROJESİ**

*gardens and many of the same event, takes place in urban squares. Elements of this squares plane trees in rural areas, village centers, coffee houses and the mosque was a small gathering, as is usually the city's shopping and again we see examples of the mosque in Istanbul, which integrates with the squares span. New Urbanism in Contemporary Turkey, open spaces in urban regeneration needs and expectations of society has shown its impact in the squares, the renewal of public space and the transformation of urban spaces, squares were the first that comes to mind. In this paper, first in Turkey, changing and developing city squares in the whole of historic structures has been revealed by history. Then, the scale of the challenge of Trabzon on the completed design work, from planning to design the process correctly identified. In this project, the vision of the future of Trabzon, a participatory understanding of historical, cultural and spatial development of the values in a qualified manner, the balance of protection and utilization of soft light of the numerous functional, sustainable, innovative, unique identity by creating a location befitting the town square, Trabzon life is for purposes of gain. Put forward with the project, initially only "parking challenged" to enlarge the borders of the city area is used as a tourist, historical and recreation services to meet the needs of a larger area is formatted in a way. Parking time in the past because the functions of "mediocrity" with the use of "stray" seating areas, or a classic "tea garden" in the mood problems of modern urban life reveals about winning. Square Park in the past have now lost the historical sense of identity and modernity, the period of time, throughout the city these days that appeal to broad participation in the user structure of the remote user has the correct change. In the past, the challenge in case of a park playground, park surrounding the architectural texture of the city today, according to new needs and solutions in the area surrounding the future need for new spatial identity shown. Ultimately, this project will support the use of spatial characteristics of urban public spaces, giving the user to increase the value of the city's cultural and urban heritage in the process of development in the social and economic role of the parallel problem of identification, protection, and to revive the proposed integrated approach is adopted. Project work set out in the case of cities in Turkey, plus the realization of new approaches to urban planning and landscape values are determined and recommendations have been revealed.*

**Keywords:** Square, Turkey, Trabzon, Urban space, Urban transformation.

## 1. GİRİŞ

Kent meydanları, kentsel yaşamın en yaygın kullanılan, temel ve belirgin işlevlerini geçmişten günümüze kadar çoğunlukla her dönemde korumuş kamusal mekanlardır. Toplumsal yaşamın gelişmesi ve sürdürülebilmesi, farklı amaçlar (sosyal, kültürel, ticari gibi) için bir araya gelme gereksiniminden doğan meydanlar; kentlere kimlik kazandıran “merkez” niteliğindeki alanlardır. Kentsel tasarımın en önemli elemanlarından biri olan meydanlar, kentsel kamusal alanlar içinde de en önemli toplanma ve etkinlik alanları olup, kent parçalarında hareketin başlangıç ve bitiş noktalarıdır (Demirel, 2008). Bu nedenle meydanların ideal olarak, kentliler için erişilebilir, çekici ve rahat hissettirecek şekilde tasarlanması gerekmektedir.

Kentsel yaşama fiziksel, sosyal ve ekonomik yönden katkı sağlayan meydanlar tarihsel süreçte bir veya birkaç işlevi (ticari, idari, kültürel, toplanma, rekreasyon gibi) barındıracak şekilde düşünülmektedir (Demirel, 2008). İşlev ve form özellikleri açısından farklılıklar gösterebilecek meydanların üstlendikleri etkinlikler o alanın çekiciliği ve canlılığı açısından önemlidir (Moughtin, 2003). Sennett (1999)’e göre meydanlar kamusal alan olarak toplumun içinde yer aldığı somut alanlardır. Toplum bu alanları, kenti dönüştürmek veya yeniden biçimlendirmek için fiziki, sosyal ve sembolik olarak bir araç olarak kullanır. Kentlilik bilincinin oluştuğu, halkın tarihinin ve anılarının zemini ve kentin kalbi olan bu alan devinim işlevine indirgendiğinden beri anlamını yitirmiştir. Weber’e göre

meydan gibi kamusal alanlar; farklı sosyal sınıflardan, ırklardan, etnik yapılardan insanların karşılaştığı yerdir. Yani kamusal alan karşılıklı ilişkilerin, zıtlıkların ve diyalogların, anlaşmaların yapıldığı alandır (Weber, 2000). Krier'e (1984) göre ise bu gibi kentsel mekanlar, cephelerle sınırlandırılan çeşitli geometrik alanlardır ve bu alanların başarısı geometrik olarak okunabilir olup olmamasına bağlıdır. Kentsel mekan yapıların arasında kalan boşluklar olarak tanımlanabilir. Kentsel dış mekanlar, soyut olarak yakınlık, kapalılık ve süreklilik duyguları içeren alanlardır (Norberg, 1971). Meydan gibi kentsel açık alanlara, kent ekolojisine ilişkin, kentsel estetik, imgesel veya rekreasyonel fonksiyonlar yüklenebilir. Bu fonksiyonlar mekanın yapısına göre şekillenir ve birden fazla fonksiyon bir arada sürekli olabilir (Atabay, 1991).

Bu bağlamda makalede çalışma alanı olarak seçilen Trabzon-Ortahisar (2014 yılında Büyükşehir Yasası sonrası merkez ilçe olarak belirlenmiştir) kent merkezinde yer alan Atatürk alanının (kent meydanı) geçmişten günümüze kentsel açık alan olarak planlı dönem öncesi ve sonrası müdahale biçimleri ile nasıl bir süreçten geçerek günümüze geldiği, bu süreç içerisinde kent/kentli için nasıl bir kentsel açık alan/kamusal alan olduğu, ileride bu talebi karşılamaya yönelik müdahale biçimleri ele alınmıştır (Şekil 1-2).

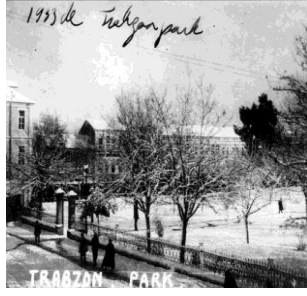
Trabzon-Ortahisar (merkez ilçe) tarihi kent merkezi, gerek kentsel arazi kullanım deseni ve işlevsel bölgeleme gerekse coğrafi açıdan kentsel yerleşmenin merkezi konumundadır. Ortahisar tarihi kent merkezi tek merkez olması ve kolay erişilebilirliği/ulaşılabilirliği açısından kentsel nüfusun tümüne ve hatta alt bölgeye (Trabzon ilçe ve kırsalının yanı sıra Rize, Gümüşhane, Giresun gibi kentlere de) hizmet eden ekonomik etkinlik ve yönetsel hizmetlerin odaklandığı alanda

yer almaktadır. Tarihi kent merkezinin, merkez işlevinin yanı sıra gerek kültürel miras değerleri eşliğinde biçimlenen mekânsal ve işlevsel örüntüsü gerekse yakın çevresindeki kültürel mirasa konu olan değerler ile de kültürel turizm yönelimli mekânsal ve işlevsel gelişmelere açık bir kentsel alan niteliğindedir.

Trabzon-Ortahisar kentsel yerleşmesinin ekonomik ve sosyal tarihinde önemli yere sahip olan Meydan, kentin en önemli uğrak mekânıdır. Bu nedenle kentsel arsa değeri en yüksek olan bir bölgesinde bulunmanın baskısı ile meydan, tarihi mirası koruma adına kente kazandırılması ve yakın çevresi ile birlikte yeniden projelendirilmesi önemli bir yaklaşımdır. Çalışma alanı olarak belirlenen kent meydanının (Atatürk alanı) geometrik sınırını oluşturan sınır içerisinde yakın zamana kadar birçok sivil mimari ve anıtsal yapının da bulunduğu, zaman içerisinde çeşitli gerekçelerle yıkıldığı anlaşılmaktadır. Uygulama imar planı kararları (yapılanma koşulları) ve plana yapılan müdahaleler, genellikle geleneksel dokuyu yok sayan, sürekli eksilen bir tarihi eser dizisi, düzensiz ve kimliksiz (kat sayısı, yapı kalitesi, mimari karakteri vb.) bir şekilde gelişmesine neden olmuştur. Bu yapısal değişimin yanı sıra geometrik sınırları değişmeyen bir kentsel açık alanda sürekli bir kullanıcı artışı, özellikle özel araç ve dolmuş-minibüs kullanımındaki artışlar, alının kullanıcı güvenliğini de olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu yapısal değişimin Trabzon-Ortahisar kentinin tarihsel dokusunun koruma sorunlarının çağdaş yöntemlerle araştırılmasını, özellikle tescilli yapıların özelliklerinin belirlenmesi, sorunlarının tespit edilmesi, sorunların çözümüne yönelik müdahale biçimlerinin tanımlanması ve günümüz koşullarına göre stratejik bir yaklaşımla değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

TÜRKİYE'DE KENT PEYZAJININ YENİ YÜZLERİ OLARAK MEYDANLAR: TRABZON-  
ORTAHİSAR "ATATÜRK ALANI" DÖNÜŞÜM PROJESİ



Şekil 1. Tarihte Atatürk Alanı Görüntüleri (1940-1970).

Şekil 2. Atatürk Alanı 2000  
Öncesi İmar Planı Kararı.

## 2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışma alanına yönelik hazırlanacak projede, Trabzon'un gelecek vizyonu koşutunda, katılımcı bir anlayışla tarihsel, kültürel ve mekansal/doğal değerlerin nitelikli bir biçimde korunarak geliştirilmesi ve var olan sorunların giderilmesi amaçlanmıştır. Geliştirilen Atatürk alanı (Meydan) kentsel tasarım projesi, yerleşmenin geleceğine yönelik açılım ve stratejiler tartışılarak, çok sayıdaki seçenek arasından koruma-kullanma dengesini gözeterek işlevsel, sürdürülebilir, yenilikçi, özgün kimlikli bir meydanın Trabzon-Ortahisar kent merkezine yakışır biçimde kent yaşamına kazandırılmasına yöneliktir.

Alana ilişkin sorun ve potansiyelleri, alanda yapılan anket çalışmaları ve katılım toplantısında yer alan aktörlerin belirlenen vizyona yönelik olarak GZTF (güçlü, zayıf, fırsat, tehdit) yönteminden yararlanılarak var olan değerleriyle birlikte yukarıda tanımlanan stratejik açılımın alternatifleri ortaya konulmuştur.

## 3. BULGULAR

### 3.1. Trabzon-Ortahisar Atatürk Alanı (Meydanı) Kent Tarihindeki Önemi

Trabzon-Ortahisar kenti bilindiği gibi ilk önce sur içinde kurulmuş ve daha sonra sur dışına doğru gelişme göstermiştir. Şehir MS. 50 yıllarına kadar bahsedilen surların içerisinde kalmıştır ve daha sonra kent doğu tarafa doğru yani Atatürk alanına doğru gelişme göstermiştir.

Trabzon'un dört bin yıllık geçmişinde meydanlar çeşitli roller üstlenmiştir. M.Ö IV.yy'da gelen Xenophon "Anabasis" adlı eserinde kentte kaldıkları süre içinde çeşitli spor karşılaşmalarının yapıldığı meydanlardan söz etmektedir. Daha sonra Roma, Komnenos ve Osmanlı dönemlerinde de çeşitli meydanlarda yapılan spor karşılaşmalarından bahsedilmektedir.

Lowry (1981)'e göre 1486 yıllarında mahalle-i meydan, Hıristiyan mahallelerinin en büyüğü olduğu ve bu mahallenin adına 1523 ve 1553 tarihli tahrir defterlerinde de rastlanmaktadır. Şehrin bilinen ortaçağ mahallelerinden biri olan

bu bölgeye Brayer'e göre Kaitanin denilirdi. Osmanlı döneminde buraya Mehmet Aşık'a göre Kafir Meydanı, Evliya Çelebi' ye göre Gavur meydanı ve Meydan Şarki adları söylenmiştir. Daha sonraları ise Belediye Meydanı ve Atatürk Alanı gibi farklı adlarla tanımlanmıştır (Çapa ve Çiçek, 2004; Erol ve Demirkaya, 2011).

Trabzon-Ortahisar'ın 1937 tarihli Lambert planından günümüze kadar bütün planlama çalışmalarında tek merkezli olma özelliğini koruduğu ve bundan kaynaklı olarak söz konusu işlevleri barındırmaya devam ettiği görülmektedir. Tarihi kent merkezinin barındırdığı çok sayıda kültürel değerler olmasına rağmen bugüne dek uzanan tekil koruma anlayışından kaynaklı olarak koruma planlaması (kentsel sit kapsamında) sürecinden yoksun, tarihi kent merkezine dönük sürdürülebilir koruma-geliştirme stratejisinin mekânsal ve işlevsel önceliklerinin belirlenmesinde öncelikler farklılaşmıştır/maktadır. Tarihi kent merkezinin güncel sorunsalına ilişkin kurumsal ve hukuksal açılım ile geleceğe yönelik çözümlerin üretilmesi



Şekil 3. Kent Merkezi Plan Kararı (MİA) ve ulaşımı.

Trabzon-Ortahisar kent meydanının düzenlenmesi sırasında öncelikle mevcut durumun değerlendirilmesi, alanın potansiyel ve risklerinin ortaya konması gerekmektedir. Kentsel açıklığın mekânsal kalitesi, büyüklüğü, kuşatılmışlığı, ulaşılabilirliği, kullanım kapasitesi, alışkanlıkları bu değerlendirmenin çeşitli aşamalarını oluşturmaktadır. Çalışma alanının kent bütündeki yeri, alana

açısından önemli ve gerekli olduğu düşünülmektedir. Kentsel nüfusun ve söz konusu merkeze (kentsel hizmetlere) erişilebilirliğin artması alanın daha da yoğun kullanılmasına neden olmaktadır.

Atatürk Alanı aynı zamanda kentin MİA'sı olma özelliğinden kaynaklı olarak kent ölçeğinde toplu ulaşım yönünden (otobüs ve minibüs dolmuş olarak) en iyi beslenen (!) noktalardan biridir (Şekil 2-3). Bu durum alanın ulaşılabilirliğini artırmaktadır. Ancak özel araç ve minibüs-dolmuş kullanımının baskın olduğu kentte, bu kadar esnek olmayan otobüs ağının etkin olarak kullanılmasına, dolayısıyla tüm ulaşım türlerinin odağında olan kent meydanının sıkışmasına, yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Bu gerekçelerle tarihi geçmişi dikkate alındığında araç türü ve kullanıcı sayısına farklı dönemlerde farklı sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu nedenle kent, meydanında ve meydana açılan sokak ve caddelerde yayalaştırma ve ulaşım düzenlemesine yönelik yeni düzenlemelere konu olmaktadır.



yönelik analiz-sentez çalışmaları yapılarak kararlar verilmiş ve düzenlemeler yapılmıştır.

Atatürk alanı, Trabzon Belediyesi'nin (Büyükşehir olmadan önce) 07.05.2010 tarih ve 173 sayılı meclis kararı ile Kentsel Dönüşüm Alanı kapsamına alınmıştır. Kentte 2011 yılında yapılan Dünya Gençlik Olimpiyatları organizas-

### TÜRKİYE'DE KENT PEYZAJININ YENİ YÜZLERİ OLARAK MEYDANLAR: TRABZON-ORTAHİSAR "ATATÜRK ALANI" DÖNÜŞÜM PROJESİ

yonundan finansal destek alma gereke-  
çesi ile mevcut meydan sınırının  
büyütülmesine yönelik öngörüler tartışıl-  
mıştır (Şekil 4).

#### 3.2. Trabzon-Ortahisar Kent Meydanı (Atatürk Alanı) ve Yakın Çevresi Kentsel Tasarımı

Trabzon-Ortahisar kent merkezinde yer  
alan Atatürk Alanının tarihi kimliği de  
dikkate alınarak, Trabzon'un gelecek  
vizyonu koşutunda, mekansal, kültürel,  
sanatsal, sportif ve ekolojik değerlerin  
nitelikli bir biçimde geliştirilmesi, özgün  
kimlikli mekânlar oluşturularak alanın  
kentle/kentliyle bütünleşmesi bağlamın-  
da kent yaşamına kazandırılması  
düşünülmüştür.

Atatürk Alanı, kentin merkezinde-  
MİA'sında yer almasından kaynaklı  
olarak kente kimlik katan en önemli  
unsurlarından biridir. Süreç içerisindeki

işlevlerindeki "sıradanlaşma" ile "başı-  
boş" oturma alanları, başka bir ifade ile  
klasik bir "çay bahçesi" havasında  
olması, modern kentsel yaşantıya  
kazanma konusunda sorunlar ortaya  
koymaktadır. Kent meydanının geçmişte  
sahip olduğu tarihsel kimlik ve dönemin  
modernite anlayışı günümüzde  
kaybolmuş, zamanında kentin geneline  
hitap eden kullanıcı yapısı zaman  
içerisinde geniş katılımdan uzak  
kullanıcılara doğru değişim göstermiştir.  
Geçmişte bir park durumunda olan  
Atatürk Alanı, günümüzde parkı  
çevreleyen mimari doku ve kentin yeni  
ihtiyaçlarına göre bulunduğu çevrede  
geleceğe dönük yeni mekansal kimlik ve  
çözümlere ihtiyaç göstermektedir.  
Özellikle ulaşım ve meydan çevresindeki  
bina işlevlerindeki yeni arayışlar  
meydanın bulunduğu alanın çok daha  
fazlasına, işlevsel çeşitlilikle, ancak  
eklektisizmden uzak bir anlayışla  
değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.



Şekil 4. Atatürk alanı kentsel dönüşüm sınırı ve yakın çevre arazi kullanımı.

Son yıllarda özellikle Türkiye’de farklı alanlarda, koşullarda, nitelikte uygulanan “kentsel dönüşüm” anlayışı Trabzon-Ortahisar’da da kendisini hissettirmiş, Zagnos ve Tabakhane Vadilerinin yeniden dönüşümleri ile birlikte Atatürk Alanını da içine alan Çömlekçi kentsel dönüşüm alanı kent merkezindeki bu değerli alanı yeni kentsel stratejiler dahilinde de planlanması ve tasarımını kentin gündemine oturtmuştur. Çömlekçi kentsel dönüşüm alanının meydan bölgesine çok yakın olması nedeniyle ulaşım, görsel ve işlevsel ilişkiler açısından meydan parkı ve yakın çevresi yeni bir kentsel tasarım düşüncesinin kent gündeminde tartışma zemini yaratılmıştır.

Atatürk Alanı ve yakın çevresinin tasarım çalışmaları için;

- Alan envanter ve analitik çalışmaları,
- Kullanıcı ile yapılan anket ve yüz yüze görüşmeler,
- Belediyenin kent tasarım ofisi bünyesinde, meslek odaları, sivil toplum örgütleri, üniversite ve diğer serbest tasarımcı ve plancıların (kent aktörlerinin) oluşturduğu ekibin yapmış olduğu toplantılardan elde edilen görüşler/çıktılar, projenin oluşturulmasında etkili olmuştur.

Kent aktörlerinin katılım toplantılarında Atatürk Alanı ve yakın çevresine yönelik sorun ve potansiyeller dikkate alınarak alana özel tasarım ilkeleri ortaya konulmuş ve tartışılmıştır. Böylelikle alanla ilişkili seçenек proje çalışmalarına yön verecek ilkeler tanımlanmıştır. Bu ilkeler doğrultusunda hazırlanan öneri projeler üzerinden değerlendirmeler yapılarak tek bir proje üzerinde çalışmalar yoğunlaşmıştır.

Bu projeye, kentsel kullanımları destekleyecek mekânsal karakteristiklere yer vererek kamusal alanların kullanım değerini arttırmak amaçlanmıştır. Kentsel mekânların karakteristiklerinin, o kentte yaşayanların sosyal ve psikolojik yaşantılarını ve bu anlamda gelişmelerini doğrudan etkilediği bilinmektedir. Bu nedenle, kentsel ölçekte sorunlu alanları iyileştirebilmek ve bu

alanları çeşitli kentsel kullanımlara daha iyi yanıt verebilecek mekânsal ve fiziksel düzeye yükseltebilmek, en önemli kriterlerdir. Bu proje sürecinde, 2009 kentleşme şurasında da üzerinde durulan; ülkenin kentsel gelişme süreçleri içinde kültürel ve kentsel mirasın sosyal ve ekonomik rolünün yeterince kavranamaması, yeterince tanımlanmaması en temel sorunlardan biri olarak görülmesi yaklaşımı çalışma alanı içinde kabul görmüştür. Bu soruna çözüm olarak önerilen, bütünleşik koruma ve canlandırma yaklaşımı hemen tüm dünyada benimsenmiştir. Bütünleşik eylem temelli küçük ölçekli projeler ve uygulamalarla kısa sürede gözle görünür gelişmeler sağlanabilir ve bu da toplumda koruma konusunda güven sağlar. Kültürel miras ve bu mirasın korunması konusunda ilgili kurum ve kuruluşların duyarlılığı, halkın bilinçsizliği ve ilgisizliği önemli bir sorun olarak görünmektedir. Bu sorun, katılımcı bir yaklaşım ile aşılabılır. Katılımcılık ilkesi, katılımcılar arasında eşgüdümün sağlanması, gelişmiş bir iletişim ağı oluşturulması, kurulan örgütler arasında güçlü bir ortaklık sağlanması gibi temel stratejileri gerektirir (Kentleşme Şurası, 2009).

Trabzon-Ortahisar kent meydanı için verilen projelerde, Belediyenin Kent Tasarım Ofisi bünyesinde gerçekleştirilen katılım toplantılarında “Ortak Akıl “ prensibinden hareket edilerek buna uygun davranılacağına karar verilmiştir.

Bu toplantıların sonucunda yapılacak olan projelerde;

- Çağdaş şehircilik ilkeleri doğrultusunda kullanıcıların dinlenme vb. gereksinimleri ve kentsel estetik, kullanılabilirlik ve sürdürülebilirlik ilkeleri göz önünde bulundurularak çözümlerin geliştirilmesi,
- Proje alanında yakın çevre ilişkilerinin kurulması, uyumu ve sürekliliği,
- Tarihi kent merkezi ile öneri tasarım alanının bütünlüğünün sağlanması,
- Tasarımın özgün, geniş katılımlı kültürel etkinliklerin olacağı ve sürekli bir yaşam alanı olma niteliğini ifade etmesi,

**TÜRKİYE'DE KENT PEYZAJININ YENİ YÜZLERİ OLARAK MEYDANLAR: TRABZON-ORTAHİSAR "ATATÜRK ALANI" DÖNÜŞÜM PROJESİ**

• Tasarımda açık ve kapalı alanlar ile işlevler arasında kabul edilebilir, uyumlu bir denge arayışına ulaşılması,

• Tasarım alanının mevcut ve öneri ekosisteminin zenginleştirilip sürekli kılınması,

• Sınır elemanı olan yapıların genel silüet kararlarının, sivil mimari yapılar dikkate alınması,

gibi ilkeler belirlenmiştir.

Sonuç üründe; düzenleme alanı içerisinde kalan Belediye Hizmet Binası (eski), İskenderpaşa Cami, Atatürk Alanı (meydan parkı) İskenderpaşa Otoparkı gibi kullanımların içerik ve kimliğinin, halkın sürekli kullandığı açık alanların bir parçası olarak yeniden değerlendirilmesi gerektiği kanaatine varılmıştır.

**3.3. Trabzon-Ortahisar Kent Meydanı ve Yakın Çevresi Kentsel Tasarım Proje Alanı Sorun-Potansiyelleri**

Çalışma sınırları içerisinde yer alan tescilli doğal (Park alanı) ve sivil – anıtsal mimari örneklerin Sit Alanı ile Yenileme Alanına ait mevcut durum, sorun ve potansiyellerin tespiti, bu doğrultuda gerek sosyo-ekonomik yapı deseninin gerek mekânsal arazi durumunun bir bütün içinde incelenerek, yapılan araştırma-analiz ve değerlendirme çalışmaları ışığında proje alanının sorunları ve potansiyelleri belirlenmiştir. Alana ilişkin sorun ve potansiyellerin belirlenmesinde Meydan mevkiisinde farklı yaş gruplarıyla (yaklaşık 450 kişiyle) yapılan anketler, STK, Meslek odaları, kurum vb. gibi kent aktörlerinin görüşlerinden yararlanılmıştır.

Sorunlar;

• Atatürk Alanı (Meydan parkı) çevresinde ulaşım sorunları, özellikle araç trafiğinin meydanın yaya kullanımına olan olumsuz etkileri,

• Ulaşımın alternatif toplu taşıma araçlarıyla desteklenmiyor olması, duran trafik (otopark) sorunu,

• Trabzon-Ortahisar kentsel yerleşmesinin en önemli kimliği

niteliğindeki (landmark) Atatürk Alanı (Meydan parkı) ve yakın çevresinin mevcut durumu ile turizme yönelik yeterli bir donanıma sahip olmaması,

• Meydanı çevreleyen yapılara ilişkin (tescilli/tescilsiz) müdahale biçimlerinin kentsel tasarım ölçeğinde bir bütün olarak belirlenmemiş olması,

• Alanın sahip olduğu tarihi-doğal çevre bilincinin oluşmamış olması,

• Alan yakın çevresinde yoğun yapılaşma baskısı,

• Alana ilişkin özel strateji ve politikaların olmaması,

Potansiyeller;

• Alanın Trabzon- Ortahisar kentinin merkezinde yer alması,

• Alanda tarihi, kültürel mimari dokunun olması ve sosyal odak noktası olması

• Kent merkezinde ve merkezden etkilenen çevrede tarihi değerlerin geleneksel şenlik ve festivallerle inanç, kültür ve tarih turizmi yönünden çeşitlendirilip geliştirilebilmesi ve tanıtımı olanakları,

• Planlamaya konu alanın Kentsel dönüşüm Alanı olarak ilan edilmesi ve sahip olduğu kentsel yapı, çevre ve öğelere ilişkin tescil kararlarının bulunması,

• Belediyenin bu konuda bilgi ve finansal desteklerden yararlanabilmesi olanakları,

• Kültür Yatırımları ve Girişimi Teşvik Kanunu kapsamında verilen teşvikler,

• Avrupa Birliği'nin aday ülkeler için kültür varlıklarını korumaya ve geliştirmeye yönelik sağladığı hibe fonlar, Sivil Toplum Örgütleri'nin sağladığı finansal olanaklar.

Projede çalışma alanını kent vizyonu içindeki durumu dikkate alınarak çalışma alanının; ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik ilkeleri ışığında, tasarımı yapılan alanın, temel yeterliliklerinden hareket ederek tarihi, kültürel ve turistik niteliğe uygun, öncü ve örnek mekânlar şeklinde ve Trabzon'un turistik kent



merkezi olma statüsünü destekleyici nitelikte kamu yararı gözetilerek canlı bir kent mekanı haline dönüştürülmesi amaçlanmıştır.

Hedefleri ve stratejiler;

- Kentsel sit sınırı içerisinde olmasada tekil tescilli mimari eserlerin restorasyonu yapılarak korunması ve yakın çevresiyle birlikte mekân kalitesini arttırmaya yönelik tasarım kararları almak,
- Kentliyi koruma-geliştirmeye yönelik bilinçlendirme ve katılımını sağlamak,
- Yerel yönetim, merkezi yönetim ve sivil toplum örgütlerinin koruma-geliştirme plan ve eylemlerinde aktif rol almalarını sağlamak,
- Sürdürülebilirlik perspektifi içinde ekonomik verimlilik bakış açısıyla koruma-kullanma dengesinin sağlanarak, Meydan ve çevresinin kültürel değerini korumak ve bu alanın yeniden işlevlendirilerek kente kazandırmak, gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktır.

### 3.4. Atatürk Alanı (Meydan parkı) ve yakın çevresi için geliştirilen tasarım kararları ve Projenin Tasarım Konsepti

Meydan-i Şarki olarak geçen meydan alanının farklı adlarla kullanılması kent halkı ile özdeşleşmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu değişimler toplumsal belleklerde iz bırakan sosyolojik değişimlerden kaynaklanmaktadır. Gâvur Meydanı, Taksim Meydanı, Hürriyet Meydanı, Belediye Meydanı ve Atatürk Meydanı gibi isimlerle anılmıştır. Çalışma alanı, meydanın mevcut imar planı ve kentsel dönüşüm alanı içindeki yeri ve yakın çevresi bir bütünlük içinde değerlendirilecek biçimde sınırlandırılmıştır.

Meydan, insanın kentsel mekânı nasıl kullanabileceğini keşfettiği, kentin kendini teşhir ettiği mekânsal düzenlemelerle etkinlik göstermiş ve toplumsal deneyimlerin kazanıldığı mekanlar olma

özelliğine sahiptir. Yüz yüze iletişimin en çok yaşandığı, kent ve toplum kimliğinin oluşumunda en etkin mekânlardır. Trabzon-Ortahisar kent meydanında olduğu gibi, meydanlar içinde buldukları kentin kimliğini oluştururken aynı zamanda fiziksel ve sosyal çevreyi geliştiren çeşitli etkinliklerin de merkezi olmuşlardır.

Bu çerçevede Atatürk Alanı tasarımında;

- Projede değişen tasarım anlayışının bir yansıması olarak, kentsel meydan yalnız toplanma-dağılma işlevi için değil, aynı zamanda çevre ilişkilerini özümseyerek kentsel çekim merkezi niteliğinde gündüz-gece yaşanabilecek, portatif kullanımlara olanak sağlayan, çağdaş tasarım anlayışında olmalıdır.
- Meydan kolay erişilebilir, aktiviteleri ile çağımızın gereksinimlerine cevap veren, sosyal yönden güçlü ve kimlikli bir yapıda ele alınmalı, dinlenme mekânları, aktivite alanları, heykeller ile günün her saati ve yılın her mevsimi yaşayan ve her yaşta insana keyif veren bir merkez olarak tasarlanmalıdır.
- Projede çağdaşıktan uzaklaşmadan, kentin tarihi ve kültürel değerlerine bağlı kalınarak bu değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması hedeflenmelidir. Meydan gün boyunca ve mevsimlerle değişen esnek bir kullanımına uygun, interaktif bir kamusal mekân olarak tasarlanmalıdır. Kentten gelen aktif ve pasif rekreasyon koridorlarıyla desteklenmelidir. Meydanın planlanması gün içinde farklı zamanlarda beklenen kullanımlara ve güneşle olan ilişkisine dayalıdır. Bu günışığı tonları döşemede kullanılan farklı malzemelerin mozağında yansıtılmalıdır.
- İnsan üzerinde iyi ve rahatlatıcı bir etki bırakacak meydanın geleneksel meydan anlayışında olduğu gibi kent bağlantılarından gelen yaya alana ulaştığında, çeşitli aktiviteler ve dinlenme mekanları ile buluşmalıdır.
- Trabzon-Ortahisar Kent Meydanının mecburi aksları belirlenmelidir. Uzun sokak ve Maraş Caddesi'ndeki çapraz geçişler hesaplanmalıdır (Harita 2),

**TÜRKİYE'DE KENT PEYZAJININ YENİ YÜZLERİ OLARAK MEYDANLAR: TRABZON-ORTAHİSAR "ATATÜRK ALANI" DÖNÜŞÜM PROJESİ**

- Trabzon-Ortahisar Kent Meydanı akslarının yerleri belirlenirken; Güzelhisar Caddesi, Kunduracılar Caddesi (sıra mağazalar) Taksim Caddesi (Boztepe) yaya akslarının konforu düşünülmelidir. Yaya kullanımının ve aktivitelerinin artırılması sağlanmalıdır
- Trabzon-Ortahisar Kent Meydanı yaya aksları ve buna erişim güçlü bir şekilde vurgulanmalıdır.
- Trabzon-Ortahisar Kent Meydanının ulaşımı dengelenerek işlevlendirilmeli, trafik akışının üç yönlü devamlılığı hesaba katılmalıdır.
- Meydan taşıttan arındırılarak, yaya akışları (Uzun Sokak- Maraş Caddesi ve sahile doğru) güçlendirilmeli, kent mobilyaları ile desteklenmelidir.
- Meydanın tüm kentli (şehrin entelektüellerinin bulunduğu bir alan olma özelliğide dikkate alınarak), farklı yaş grupları tarafından çok amaçlı kullanılma imkanı sağlanmalıdır.
- Meydanın kime hizmet vereceği konusu dikkate alınmalıdır. Bu alanın içerisinde halk tarafından kullanılacak kafe, restoran gibi birimler tarihi bir konseptle sunulmalıdır. Bu yerli-yabancı ziyaretçilerin ilgisini çekici bir hale getirilmelidir.
- Meydan uzun yıllar Miting Alanı olarak hizmet vermiş, gelecekte de aynı işlevin söz konusu olacağı düşünülerek zemin kullanımı göz önünde bulundurulmalıdır.
- Ailelerin beklentilerini de karşılamaya yönelik olarak çocuklar için oyun parkı mobilyaları yerine özgün ve modernize edilmiş objeler kullanılmalıdır.
- Meydanın bir festival alanı olarak kullanacağı ve 24 saat yaşayan canlı bir dinamizmi olan bir alan olacağı unutulmamalıdır.
- Tasarım gelişebilir özelliğe sahip olmalıdır. Örneğin; Maraş Caddesinin kapatılabileceği gibi seçenekler düşünülmelidir.
- Tasarım, Meydan ve çevresini tamamı ile içine almalı, tescilli binalarla bütünleşmelidir.

• Tasarım kent meydanın yaz-kış kullanımı dikkate alınarak hazırlanmalıdır.

• Tasarımda sert ve yeşil zemin kullanımı dengesinin sağlanması, alan içerisinde yer alan tescilli ağaçların korunmasına yönelik hassasiyetin gösterilmesi gerekmektedir.

• Simgesel anlamı güçlü bir meydan düşünülmelidir. Donatılar sade ve yalın olmalıdır. Yeşil alana dokunulmadan sert zemine geçiş sağlanmalıdır gibi ilkeler dikkate alınmıştır.

Trabzon Urbanizm 1939 yılında hazırladığı raporda; Belediye Parkı 'Bu park şimdiki meydanlık ve ağaçların ekserisini Belediye Bahçesini teşkil eden ve garbe doğru olan geniş sahaları ihtiva edecektir.' ibaresi yer almaktadır. Meydan geçmişin izlerini, bugünün yaşantısını ve geleceğin beklentisini bir çizgide buluşturan; kentin kimliğini güçlendiren ve kent yaşamını zenginleştirecek unsurların yer aldığı bir mekân olarak tasarlanmıştır. Meydan kentsel gelişim senaryoları içinde yeni bir yaşam biçimi ve çağdaş yapısıyla geleceğe gönderme yapmalıdır. Kent belleğinin günümüze taşınmasına olanak verecek şekilde, kent tarihini yansıtmaya ve yeşil alan olarak düzenlenmesi bunları hayata geçirmek amaçlarını taşımaktadır.

Bu nedenle meydan ve yakın çevresi tasarlanırken;

1- Binaların Cephesi- Tarihsel Kimlik

2- Buluşma Mekânı

3- Simgesel/Anlamsal karakteristik

4- Kentin Parkı-Yaşam Alanı ilişkileri dikkate alınmıştır.

Atatürk alanına (meydana) yönelik hazırlanan projenin tasarımında;

- Kentsel bütünleşme,
- Kentsel geçirgenlik,
- Meydan-Ganita/kıyı bütünleşmesi,
- Yeşil alanların sürekliliği,
- Gece-gündüz, yaz-kış kullanımı,
- Yaya öncelikli mekân tasarımı,
- Çok amaçlı işlevlendirme,

- İnsan ölçeği,
- Çağdaş mimari dil,

gibi bazı tasarım ilkeleri göz önünde tutulmuştur.

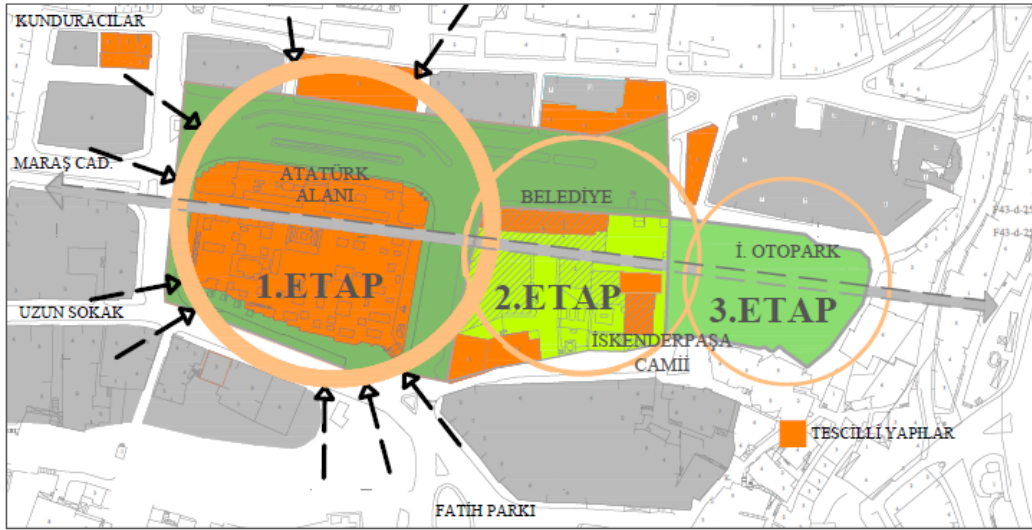
### 3.5. Proje Alanında Yapılacak Uygulamaya Yönelik Etaplama

Projenin uygulaması;

**I. Etap:** Mevcut park alanı ve kent içi trafik düzenlenmesi ile yayalaştırılan alan,

**II. Etap:** İskenderpaşa Camisi, Belediye hizmet binası, Trabzon tıp merkezi, Trabzon Belediyesi Sosyal İşler Müdürlüğü gibi tescilli yapılarla sınırlandırılmış alan,

**III. Etap:** İskenderpaşa Otoparkı, olarak üç etapta (Şekil 5) yapılması planlanmıştır.



Şekil 5. Çalışma alanına yönelik etaplama.

**I. Etap:** Proje alanında, mevcut meydan parkının izleri korunarak bir toplanma, sergi alanı oluşturularak; alan yayaların dolaştığı, toplandığı ve dinlendiği bir mekân haline getirilmiştir. Rekreasyon alanında ticaretin dayatılmaması öngörülmektedir. Meydanın etkisini arttırmaya yönelik olarak bağlantı noktalarından Maraş Caddesi çıkışı genişletilerek güçlendirilmiştir. Alanda ana omurgaları destekleyen yeni bağlantı yolları ortaya çıkarmıştır. Turistlerin şehri ziyaretlerinde, şehrin en yüksek alanı olan Boztepe den meydan alanına bakıldığında; Uzun Sokak-Maraş Caddelerine doğru devam eden aksın varlığı hesaplanmıştır. Sert zemin uygulamalarında dünyadaki kent

meydanları gibi büyük ebatlı doğal taş kullanımı önerilmiştir. Farklı oturma alanlarının gelişebilirliği dikkate alınarak sınır içerisinde var olan farklı koridorlarla ilişkilendirilmiştir. Atatürk Heykeli anıtsal olma özelliği de dikkate alınarak merkez konumunda buluşma ve tören amaçlı düzenlenmiştir.

Alanda aksı karşılayacak bağlantılar yeni yürüyüş yollarını ortaya çıkarmıştır. Meydan Parkı ve Atatürk Anıtı etrafındaki tasarımda ağaçlar ve bitki örtüsü belirleyici olmuştur. Ayrıca Taksim "su dağıtılan" yerler anlamına karşılık geldiğinden, projede su ögesi bolca kullanılmıştır (Şekil 6).

**TÜRKİYE'DE KENT PEYZAJININ YENİ YÜZLERİ OLARAK MEYDANLAR: TRABZON-  
ORTAHİSAR "ATATÜRK ALANI" DÖNÜŞÜM PROJESİ**

Projenin tasarımı meydanın kimliği ve tarihi sınırları korunarak yapılmıştır. Tasarımda bütünlük için su ögesi ile yeşil örtü uyumluluğu kullanılarak sürekliliği sağlanmıştır. Zorunlu ve acil durumlar ile birlikte turizm amaçlı taşıt ulaşımı için kullanılacak nitelik ve nicelikte yol ve otopark düzenlemesi yapılmıştır. Kent meydanına erişim; alan etrafındaki yaya ve taşıt yollarıyla desteklenmiştir.

Projenin ikincil olarak önemli kararlarından biri de park içerisinde bu güne kadar yapılmış bulunan eklentilerin tümüyle kaldırılması olmuştur. Park içerisindeki bütün reklam panoları, ayakkabı boyacıları, büfeler ve büstlerin kaldırılması ve başka yerlerde konumlandırılmaları önerilmiştir. Güney tarafta kotun altındaki işyerleri yeniden düzenlenmiş zemindeki modüler gritle uyumlu bir şekilde ele alınmıştır. Yükseklikleri de artırılarak daha sihi hale getirilmişlerdir. Bu durum üstteki tretuarın yeniden tasarlanmasını gerektirmiştir (Şekil 6-7).

**II. Etap:** Belediyeye ait olan mevcut bina (başkanlık binası) kent müzesi olarak düşünülmüştür. Meydan parkı alanı geliştirilerek Kent Müzesi-İskender Paşa Camii-Otopark alanı ile bütünleştirilmiştir. Kent meydanının hemen doğusundan başlayan yürüyüş aksı meydan içine doğru bakmaktadır. Bu alanda yer alan Kent Müzesi; şehrin sosyal ve kültürel geçmişi ile ilgili bilgilerin ve öğelerin bulunabileceği bir merkezdir. Amaç kent müzesinin bir sergileme alanı olmasının ötesinde kent belleği olmasını sağlamaktır. Müze, Trabzon'a ait kayıtların bir arada olmasını sağlayacak arşive sahip olacaktır. Böylece içerisinde yapılacak aktivitelerle de şehir halkını ve şehre gelen yerli-yabancı turistler içinde cazibe merkezi olacaktır. Yayalaştırılmış alan Kent Müzesi olarak düşünülen binanın arkasında yeni bir meydan alanı oluşturmaktır. Meydan parkının alt kotu genişletilerek mevcut kullanım alanının içine dahil edilmesi sağlanmıştır. İskenderpaşa Caminin eklentileri yıkıldıktan sonra mescit in yetersiz olduğu düşünüldüğünden kotun altına

mescit yapılması planlanmıştır. Alan içerisinde kalan diğer tarihi binalara çeşitli fonksiyonlar yüklenerek proje bütünlüğü sağlanmıştır. İskenderpaşa'nın mezarı planlamada ön plana çıkarılmıştır (Şekil 6).

Mevcut Belediye Binası ile Trabzon Tıp Merkezi arasındaki binaların yürüyüş aksına karşılık gelen kısmında zemin katlar boşaltılarak geçiş devam ettirilecektir. Böylece mevcut belediye binasının arka kısmına ve İskenderpaşa Camiinin avlusuna ulaşarak proje bütünlüğü sağlanacaktır.

III. Etap: Otoparkın olduğu alan kent balkonu olarak tasarlanacaktır.

Proje tasarımı katılımlı bir ekiple hazırlanmış olup, tüm engeller dahil, bütün bireylerin kullanım ve erişebilirlik gereksinimlerini karşılayacak biçimde, erişebilir ve konforlu olarak düzenlenmiştir. Bu alanı çevreleyen diğer binalarda çeşitli mantolama teknikleri uygulanarak projenin konseptine uygun hale getirilecektir (Şekil 6).

**3.6. Tasarım ana kararları ile önerilen etkinlikler ve alan kullanımına ait gelişim önerisi**

İşlevsel ve estetik yeşil alan/mekan organizasyonu Arazinin mevcut kotları dikkate alınarak tasarlanmıştır.

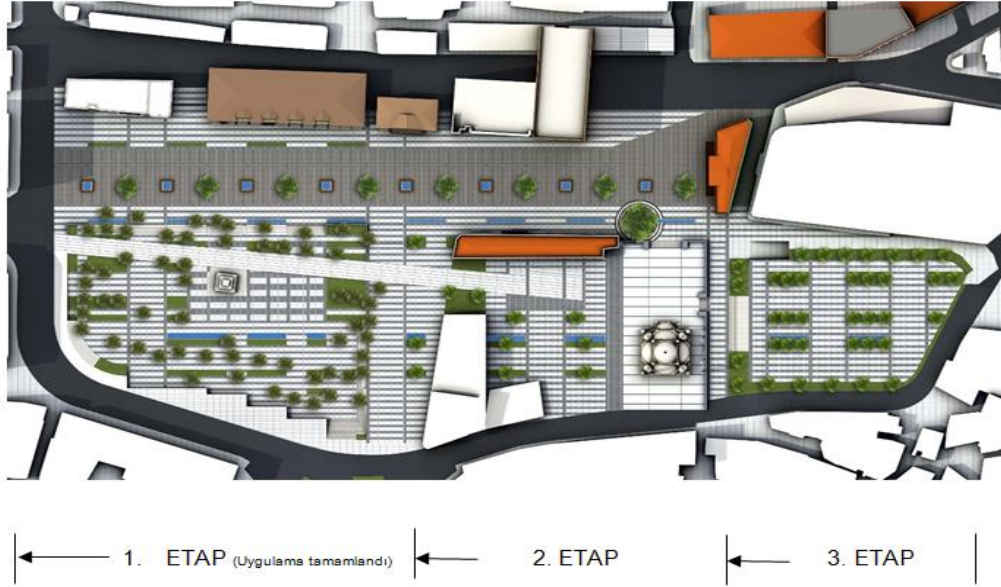
**Sert ve yeşil dokuda bitkisel tasarım kararları ile sert zemin elemanları**

Proje alanı çevresinde yer alan tanımsız mevcut kentsel boşlukların belirlenerek bunların birbirlerine, mevcut sınırlı yeşil alanlara ve proje alanına eklenmesi ile oluşturulacak büyük bir yeşil alan sistemi yaratılması önerilmektedir. Mevcut yapıların cephelerinin düzeltilmesi, tanımsız açık alanlarda basit açık alan düzenlemeleri yapılması, genişlikleri değişken ve gereğinden büyük olan yolların yeniden boyutlandırılması, yol kenarlarına kaldırım düzenlemesi ile birlikte ağaçlandırma yapılması önerilmektedir.

**Sert ve yeşil dokuda bitkisel tasarım kararları, tür kompozisyonları ve tür seçimi**

Alandaki mevcut ağaç dokusu korunacaktır. Bu tasarımın vazgeçilmez bir ögesidir. Bitkisel tasarımda gölge oluşturmak, kitle-boşluk etkisi yaratmak,

renk-koku-doku özelliklerini ön plana çıkararak estetik alanlar elde etmek amaçlanmalıdır.



Şekil 6. Etaplara göre tasarım projesi.



Şekil 7. Birinci etap detay görüntüleri.

#### Öneri mimari doku karakteristikleri, mimari yapılar, donatı elemanları ve aksesuarlar

Kent dokusuna uygun 'mevcut yapılar ayrı ayrı değil yenilerle bir arada', duvar

ve merdiven elemanları bağlayıcı, parçalı küçük birimlerden oluşan bir yapı, iklimsel korumalı gölgeli dış mekânlar, korumaya özendirici, yeşille görsel fiziksel bağ kuran, halkla iç içe,

**TÜRKİYE’DE KENT PEYZAJININ YENİ YÜZLERİ OLARAK MEYDANLAR: TRABZON-ORTAHİSAR “ATATÜRK ALANI” DÖNÜŞÜM PROJESİ**

hareket halindeki insana sürprizli bir tasarım yapılmıştır.

**Yaya ve taşıt ulaşım önerileri ve otoparklar**

Belediye Meydanı olarak anılan bölgede yoğun bir trafik akışı görülmekte idi. Belediye bu alanda şehrin trafik akış yönünü değiştirerek bu alanda bir ulaşım reformuna gitmiştir. Bu alanı yayalara bırakarak araçların geçmediği bir meydan haline getirilmiştir.

Alan bütüncül planlama yaklaşımı ile tüm kent düşünülerek tasarlanmıştır. Makro ölçekte tarih, kültür ve kıyı değerleri en önemli veriler olarak değerlendirilmiştir. Projede bu verilerin meydan konseptinde özümserenerek kentliye sunulması hedeflenmiştir. Makro ölçekte Tanjant yolu ve

Taksim Parkı-Ganita bağlantısı sağlanmıştır. Yayalaşmış Kunduracılar Caddesi ve Uzun Sokak’tan gelen sirkülasyon dikkate alınmıştır.



Şekil 8. Etap 1 uygulama sonrası görünüşü.

**4. SONUÇ**

Kent meydanları kentlerin kimliğini ve kültürünü belirleyen özgün kent öğeleri durumundadır. Ancak, günümüzde Ülkemizde kent meydanları bu özgün değerlerini yitirmişlerdir. Kentsel nüfus artışına rağmen nüfusun ihtiyaçlarını karşılayacak kentsel açık alanların özellikle yapılı çevrede, kent merkezlerinde minimum düzeyde kalması bu alanlar üzerindeki baskıyı arttırmaktadır. Kentlerin yakın çevresi tarafından (merkez, çevre ilçe ve iller tarafından) kullanım biçimlerine (kentsel kademedeki yeri) bağlı olarak kullanım amaçlarında da farklılıklar göstermektedir.

Kent meydanında var olan etkinlikler, kullanıcı profili, kullanım sıklığı faktörler dikkate alındığında kent meydanlarında karşılaşılan sorunlarda farklılıklar göstermektedir. Her tür kullanıcıya hizmet etmemesi, trafik araçlarının baskısı ve meydanların yaya mekânları olma özelliğini yitirmelerine yol açmıştır. Diğer taraftan, artan nüfus ihtiyacını karşılamak üzere yüksek yapılar içinde yer alan büyük kapalı mekânlara dönüşmesi gibi. Görüldüğü üzere Tarihsel gelişim süreci içinde kent kültürünün gelişmemiş olması Türk kentlerindeki meydan özelliği biçimsel ve fonksiyonel olarak değişmiştir. Tarihsel kentlerin

“değer pazarlaması” adı verilen mekânsal stratejiler yoluyla küresel sermayeden pay alma arayışları (Mulgan, 1992; Işık, 1995; Keyder, 2003), özellikle kültürel mirasa konu olan kentsel koruma alanlarının, kültürel turizm ya da kentsel turizm üzerine odaklanan sürdürülebilir koruma-geliştirme stratejileri eşliğinde yeniden imar ya da canlandırma sürecini gündeme getirmiştir (Özcan, 2009).

Trabzon-Ortahisar (merkez ilçe) tarihi kent merkezi, gerek kentsel arazi kullanım deseni ve işlevsel bölgeleme gerekse coğrafi açıdan kentsel yerleşmenin odağında tek merkezli olması ve kolay erişilebilirliği/ulaşılabilirliği açısından kentsel nüfusun tümüne ve hatta alt bölgeye hizmet eden ekonomik etkinlik ve yönetsel hizmetlerin odağında yer almaktadır. Tarihi kent merkezinin, merkez işlevinin yanı sıra gerek kültürel miras değerleri eşliğinde biçimlenen mekânsal ve işlevsel örüntüsü gerekse yakın çevresindeki kültürel mirasa konu olan değerler ile de kültürel turizm yönelimli mekânsal ve işlevsel gelişmelere açık sürdürülebilir bir kentsel alan niteliğinde olmalıdır.

Tarihi kent merkezine dönük üretilecek koruma-geliştirme plan/proje çalışmaları, sürdürülebilirlik ilkesini temel alan stratejik mekânsal planlama yaklaşımına

dayanmalıdır. Bu yaklaşım kapsamında, tarihi kent merkezinin kültürel miras dikkate alınarak kentsel turizm yatırımları eşliğinde mekânsal ve işlevsel altyapısının geliştirilmesine yönelik olarak üretilecek sürdürülebilir koruma-geliştirme planı, “Öncelikli Kentsel Tasarım Alanları” olarak programlandırılmalıdır. Bu alanlara yönelik açıklamalar plan lejantları/notlarıyla yönlendirilmeli ve tanımlanmalıdır.

Kent merkezinin kullanıcı sayısındaki ve dolaylı olarak artan trafik karşısında (özel araç kullanımından kaynaklı) en az etkilenmesi amaçlı olarak ilk adım olarak, özellikle kısmi trafik düzenlemesi yapılarak kent merkezinin kademeli olarak yayalaştırılması hedeflenmiştir. Kent bütününde ulaşım master planının olmaması tarihi kent merkezinin (MİA bölgesi) ancak kademeli olarak yayalaştırılmasını gerekli kılmıştır. İkinci adım ise artan nüfus ve farklı kullanıcılarına göre alanın doğal ve kültürel miras olan sivil mimari yapıları da dikkate alınarak kademeli büyütülmesi amaçlanmıştır. Alanda bulunan tescilli idari yapılar ağırlıklı olarak sosyo-kültürel alanlar olarak kullanılması öngörülmüştür. Üçüncü adım ise kent meydanının sınırını oluşturan yapıların sivil ve anıtsal yapılar dikkate alınarak kat sınırlaması yapılması hedeflenmiştir. Bu düzenlemede özellikle idarenin (Belediye hizmet binası) yapının kısmen alan dışına çıkması alanın turizm amaçlı ticaret, hizmet ve sosyo-kültürel amaçlı işlevlendirilmesi/yönlendirilmesi hedeflenmiştir.

Atatürk Alanının tarihi kimliği de dikkate alınarak, katılımcı bir yaklaşımla Trabzon’un gelecek vizyonu koşutunda, mekânsal, kültürel, sanatsal, sportif ve ekolojik değerlerin nitelikli bir biçimde geliştirilmesi, özgün kimlikli mekânlar oluşturularak alanın kentle/kentliyle

bütünleşmesi bağlamında kent yaşamına kazandırılması amaçlanmıştır. Bu yönde tüm aktörlerin görüşleri ile belirlenen hedef ve stratejiler proje kapsamında tüm katılımcılar tarafından değerlendirmeye alınmıştır. Bütüncül planlama yaklaşımı ile tüm kent düşünülerek tasarlanan alan makro ölçekte tarih, kültür ve kıyı değerleri en önemli veriler olarak değerlendirilerek meydan konseptinde özüm senerek kentliye sunulmuştur.

Bu yaklaşım genel vizyona hizmet amaçlı ortak akıl prensibinde, sorunlar ve potansiyeller dikkate alınarak gerçekleştirilmesi mekanın oluşumunda en önemli faktörlerden olmuştur. Proje ürününde tüm tasarımcıları yönlendirici tasarım ilke ve yaklaşımları tanımlanmıştır. Özellikle kentsel bütünleşme, kentsel geçirgenlik, çevre bütünleşmesi, çok amaçlı işlevlendirme, insan ölçeği ve farklı koşullarda-farklı kullanıcılar tarafından kullanılması projenin başarıya ulaşmasında en önemli ilke kararlarından oluşmuştur. Seçilen proje üzerinde bu ilkelerin takibi gerek katılımcı aktörler tarafından ve Trabzon Kültür Varlıkları Koruma Kurulu tarafından kabul görek yürürlüğe girmiştir. İlk aşaması (etap) gerçekleştirilen projenin uygulama sürecinde ve uygulama tekniğinde karşılaşılan sorunlar değerlendirilerek diğer aşamalarda dikkate alınması uygulama sürecinin başarısı için önemli bir kabul olarak görülmüştür.

Bu projeye kentsel kullanımları destekleyecek mekânsal karakteristiklere yer vererek kamusal alanların kullanım değeri arttıracak, kentin gelişme süreci içinde kültürel ve kentsel mirasın da sosyal ve ekonomik rolünün tanımlanması sorununa koşut, olarak önerilen bütünleşik koruma ve canlandırma yaklaşımı benimsenmiştir.

TÜRKİYE'DE KENT PEYZAJININ YENİ YÜZLERİ OLARAK MEYDANLAR: TRABZON-  
ORTAHİSAR "ATATÜRK ALANI" DÖNÜŞÜM PROJESİ

Tablo 1. Trabzon kenti meydan parkı ve yakın çevresi kentsel tasarım proje alanı GZTF analizi.

Güçlü yönler	Zayıf yönler
<ul style="list-style-type: none"><li>Alanın içinde bulunduğu kentin önemli tarihi bir kimliğe sahip olması,</li><li>Sivil toplum örgütlerinin kent gelişimine duyarlılığı,</li><li>Kentte üniversitenin bulunması,</li><li>Kent merkezinde ticaret etkinliklerinin alanla olan ilişkileri ve yakınlığı,</li><li>Kentin gelişimi üzerinde Belediyenin esnek yaklaşımları,</li><li>Kentin belli başlı geçmişten günümüze en belirgin bir meydan özelliğine sahip olması,</li><li>Kentsel bilgi birikim süreci ve yerleşim pratikleri ya da alansal gömülülük potansiyeli kapsamında, mekânsal ve işlevsel kullanımlar açısından tarihsel odak niteliği,</li><li>Belediye binası ve meydan parkı gibi kültürel odak ve kentsel bellek alanı arasında geçiş bölgesi niteliğine dayalı olarak farklı işlevler üstlenebilecek geliştirilebilir koridor mekân niteliği,</li><li>Ulusal-Uluslararası düzlemde tanınan tarihi kent merkezine yakın konumsal avantajı ile turizme dönük mal-hizmet talep ve sunumu açısından geliştirilebilir öncelikli alan niteliği,</li><li>Trabzon-Ortahisar kent meydanına toplu taşıma araçları ile ulaşılması avantajı,</li><li>Trabzon-Ortahisar kent meydanına yaya erişebilirliğin kolaylığı</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>Kent merkezindeki tarihi dokunun ve binaların tahrip olmaya devam ediyor olması,</li><li>Kentin içinde nefes alma mekanlarının az olması,</li><li>Otopark, trafik ve şehirci toplu taşımacılığının yetersizliği,</li><li>Kentsel yaşam kalitesinin düşüklüğü,</li><li>Kültürel mirasa konu olan tarihi çevre ile uyumsuz, aykırı ya da zarar veren mekânsal ve işlevsel kullanım alanlarının varlığı,</li><li>Yüksek rantlar ve koruma-onarım-bakım maliyetleri nedeniyle ortaya çıkan yapı düzeni ve yoğunluğuna ilişkin yeni beklenti ve talepler eşliğinde özgün sokak, doku ve siluet-görünüm karakteristiklerini koruma sorunu,</li><li>Çok parçalı ve ortaklı ya da küçük mülkiyet deseninin gerek planlama-tasarım gerekse uygulama süreçleri üzerindeki olumsuz etkileri, mülkiyet sorunsalı,</li><li>Hukuksal ve yasal sorunsal nedeniyle terk edilmiş ya da görsel-estetik kirlilik ve sosyal bozulma,</li><li>Kamusal açık-yeşil alanların değişen mekânsal beklenti ve taleplere cevap verecek nitelikte olmaması, iyi tanımlanmamış/ işlevlendirilmemiş veya işlev dışı kullanımlara ayrılmış olması, açık-yeşil alan sorunsalı,</li><li>Mevcut park alanı içerisinde halkın serbest kullanımına ait alanların giderek azalması,</li></ul>
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"><li>Alanın düzenlenmesi ile ilgili toplumsal ve kurumsal birliktelik,</li><li>Limana ve kentsel dönüşüm alanlarına yakınlık</li><li>Alanın ve kentin turizm gelişimine açık olması,</li><li>Global ölçekte kültür turizminin gelişme trendinde olması,</li><li>Uluslararası etkinliklere hizmet veriyor olması (2011 gençlik olimpiyatları gibi),</li><li>İşlevsel etki alanı açısından kentsel sosyal-ekonomik etkinlik ve yönetimsel kullanımların varlığına dayalı olarak kentsel nüfusun (alt, orta ve yüksek gelir grupları) tümüne hizmet edebilme potansiyeli, kentsel merkez işlevi.</li><li>Kültürel odak ve kentsel bellek alanı arasında geçiş bölgesi niteliğine dayalı olarak farklı işlevler üstlenebilecek geliştirilebilir koridor mekân niteliği,</li><li>Ulusal-Uluslararası düzeyde kültürel mirasa konu olan değerler eşliğinde biçimlenmiş fiziki altyapının turizme dönük kullanımlar yoluyla ekonomik canlanma açısından geliştirilebilirlik olanakları.</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>Kentin turizm yönündeki yatırımların yavaşlığı ve kent halkının turizm bilincinin olmaması,</li><li>Alandaki bina fiyatları ve rant değişimi</li><li>Uyumsuz, aykırı ya da zarar veren mekânsal ve işlevsel kullanım alanlarının, kültürel mirasa konu olan değerler ve tarihi çevre üzerindeki olumsuz etkileri,</li><li>Kentsel sosyal ve teknik altyapı yetersizliği ile ulaşım sorunsalının, tarihsel merkez işlevinin geleceğe dönük geliştirilebilirlik olanaklarını kısıtlaması.</li><li>Hukuksal ve yasal sorunsal nedeniyle terk edilmiş ya da işlevsiz kalmış veya uyumsuz eklentiler niteliğindeki yapıların oluşturduğu görsel-estetik kirlilik ve fiziksel köhnemeye bağlı mekânsal yaşam kalitesindeki bozulma,</li><li>Ulusal-Uluslararası düzeyde turizm potansiyeline sahip kültürel miras değerlerinin mekânsal-ışlevsel gelişme talepleri eşliğinde bozulma ve yok olma riski.</li></ul>

## KAYNAKLAR

- Acar, C., Sancar, C. 2010. Trabzon Kenti Meydan Parkı ve Yakın Çevresi Kentsel Tasarım Projesi Tanıtımı ve Analitik Etüdl Raporu, Trabzon Belediyesi, Trabzon.
- Acar, H., Yavuz, A., Eroğlu, E., Acar, C., Sancar, C. 2015. Kent Meydanlarında Etkinlik-Mekan-Kullanıcı İlişkilerinin Değerlendirilmesi: Trabzon Kenti Örneği", BAP Araştırma Projesi, 9825, Trabzon.
- Atabay, S. 1991. Kamu Mekanları Tasarımı ve İstanbul Örneği, Kamu Mekanları ve Kentsel Tasarım Sempozyumu, M.S.Ü., İstanbul.
- Çapa, M., Çiçek, R. 2004. Yirminci Yüzyıl Başlarında Trabzon'da Yaşam, Serander Yayınları, Trabzon.
- Demirel, T. 2008. Kent meydanları



- yer seçiminde metodolojik bir yaklaşım: Adana kenti örneği, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Adana.
6. Erol, Ş.E., Demirkaya, F.Ü. 2011. "Trabzon Kentinin Kalbi: Tarihi İzleri ile Atatürk Alanı", 7. Uluslararası Sinan Sempozyumu, Edirne, Türkiye, 28-29 Nisan 2011, pp.1-1.
  7. Işık, O. 1995 Globalleşme süreci ve kentin değişen anlamları, *Birikim*, s: 68-69; 98-105.
  8. Kentleşme Şurası, 2009. Kentsel Miras, Mekan Kalitesi ve Kentsel Tasarım Komisyon Raporu, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Ankara.
  9. Keyder, Ç. 2003. *Ulusal Kalkınmacılığın İflası*, Metis Yayınları, İstanbul.
  10. Krier, R. 1984. *Urban Space*, Ruzoli International Pub. NewYork.
  11. Lowry H.W. 1981. Trabzon Şehrinin İslamlaşması ve Türkleşmesi 1461-1583, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
  12. Malkoç, E. 2008. Kamusal Dış Mekanlarda Kullanım Sürecinde Değerlendirme (KSD): İzmir Konak Meydanı ve Yakın Çevresi Örneği, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir.
  13. Moughtin, C. 2003. *Urban Design: Street and Square*, Architectural Press, s. 87.
  14. Mulgan, G. 1992. The changing shape of the city, *New Times: The Changing Face of the Politics in the 1990s*, eds. S. Hall, M. Jacques, Lawrence and Wishart Press, London; 262-78.
  15. Norberg – Schulz, C. 1971. *Existence, Space and Architecture*, London: Studio Vista, London, UK.
  16. Özcan, Ö. 2009. Sürdürülebilir Kentsel Korumanın Olabilirliği Üzerine Bir Yaklaşım Önerisi: Konya Tarihi Kent Merkezi Örneği, *METU JFA* 2009/2, 26(2):1-18.
  17. Sennett, R. 1999. *Gözün Vicdanı, Kentin Tasarımı ve Toplumsal Yaşam*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
  18. Weber, M. 2000. *Modern Kentin Oluşumu*, Bakış Kitaplığı, İstanbul.